

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

36

ΣΠΥΡ. Μ. ΚΑΛΛΙΑΦΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΗΣ ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ, ΑΘΗΝΩΝ

ΥΛΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ
ΗΥΞΗΜΕΝΗ

ΑΘΗΝΑΙ 1952

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

«Ἡ φύσις (ἢ αἰσθησις) πανταχοῦ ἐνώνει, ἡ διάνοια χωρίζει πανταχοῦ. Ἄλλ' ὁ λόγος (τὸ λογικὸν) πάλιν ἐνώνει. Ὅθεν ὁ ἄνθρωπος, πρὶν ἢ ἀρχίσῃ νὰ φιλοσοφῇ, εἶναι πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν παρὰ ὁ φιλόσοφος, ὅστις δὲν ἔχει φέρει ἀκόμη εἰς πέρας τὴν φιλοσοφικὴν αὐτοῦ ἔρευναν. Δύναται τις ἄρα ἄνευ ἄλλης τινὸς ἐρεύνης νὰ κρίνῃ φιλοσόφημά τι πεπλανημένον, ἐὰν τὸ πόρισμα αὐτοῦ ἀντιβαίῃ πρὸς τὸ κοινὸν αἰσθημα· ἀλλ' ὡσαύτως δύναται τις νὰ θεωρήσῃ φιλοσόφημά τι ὑποπιον, ἐὰν ἔχη ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ κοινὸν αἰσθημα κατὰ τε τὴν μορφήν καὶ τὴν μέθοδον».

SCHILLER

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ προκειμένη πραγματεία προήλθεν ἐκ μαθημάτων, τὰ ὁποῖα ἐδίδασκον ἐν τῇ σχολῇ Διαφωτίσεως Ἀξιωματικῶν, τὴν ὁποίαν ἱδρυσεν τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ. Ἐξέδωκε δὲ αὐτὴν τοῦτο, ἀρχομένου τοῦ 1950, χάριν τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τῶν διοικούντων τὰς ἐνόπλους δυνάμεις. Ἐκατοντάδες τινὲς ἀντιτύπων αἰτινες διετεθήσαν χάριν τοῦ κοινοῦ, ταχέως ἐξηντλήθησαν. Ἡ δὲ ζήτησις εἶναι ζωηρά.

Διὰ δὲ τοῦτο ἀπὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἐσκεπτόμην, ὅτι καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐκδοθῇ εἰς δευτέραν ἔκδοσιν ἡ πραγματεία μου αὕτη. Τὴν σκέψιν μου ταύτην πραγματοποιεῖ νῦν ἡ ἀξιολογώτατον πολλαπλοῦν ἔργον ἐπιτελοῦσα Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνην μου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 22 Μαρτίου 1952.

ΣΠΥΡ. Μ. ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

BIBΛIOΓΡΑΦΙΑ

- B a v i n k B.**, «Ergebnisse und Probleme der Naturwissenschaften. Eine Einführung in die Moderne Naturphilosophie», 9η έκδοσις 1949.
- Becher E r i c h.**, «Die fremddienstliche Zweckmässigkeit der Pflanzengallen und die Hypothese eines überindividuellen Lebens», 1917.
- » «Einführung in die Philosophie», 1926.
- Driesch H a n s** (unter Mitwirkung von Heinz Woltereck). «Das Lebensproblem». 1931.—Περιέχει πραγματείας ἐξόχων φυσιοδιφῶν.
- » «Philosophie des Organischen». Ἔκδ. 4η 1928.—Τοῦ συγγραμματος τούτου εὐρεῖαν περίληψιν ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἐκκλησία» τῷ 1929, ἀριθ. 39, 41, 43, 44.
 - » «Die Maschine und der Organismus» 1935,
 - » «Biologische Probleme höherer Ordnung», 1941.
- Driesch H a n s - Κ α λ λ ι ά φ α.** «Θεμελιώδη προβλήματα τῆς Ψυχολογίας», 1928.—Ἄλλαι πολλαὶ πραγματεῖαι τοῦ αὐτοῦ,
- Ἐλευθεροπούλου Ἀβροτέλους.** Αἱ ἀκριβεῖς βάσεις τῆς Φιλοσοφίας τῆς Φύσεως, 1940. Ὁ συγγραφεὺς ἐμμένει ἐν τῇ καλαιᾷ μηχανικῇ ἀντιλήψει τῶν βιολογικῶν φαινομένων.
- Κ α λ λ ι ά φ α Σ π υ ρ.** «Σῶμα καὶ Ψυχὴ, Ὕλη καὶ Πνεῦμα», 1929.
- » «Τὸ περὶ ψυχῆς πρόβλημα», ἔκδοσις 2α, 1951.
 - » «Περὶ τῆς βουλήσεως», 1940.
 - » «Διάνοια, ἐπιστήμη καὶ ἠθικὴ προκοπή», 1944.
- Krueger Felix,** Lehre Von dem Ganzen. 1948.
- Heribert-Nilsson N.** «Der Entwicklungsgedanke und die moderne Biologie», 1941.
- J. Reinke,** Wissen und Glauben in der Naturwissenschaft, 1929.

Scheier Max. «Die Stellung des Menschen in Kosmos», 1930.

Spemann H. «Experimentelle Beiträge zu einer Theorie der Entwicklung», 1938.

Ungener E. «Zeit—Ordnungsformen des Organischen», 1936.

Uexküll v. J. «Theoretische Biologie», 2α έκδ., 1928.

» «Der unsterbliche Geist in der Natur», 1938.

» «Bedeutungslehre», 1940.

Wenzl Aloys. «Metaphysik der Biologie von Heute», 1937.

» «Wissenschaft und Weltanschauung», 1936.

Wolf G. «Leben und Erkennen», 1938.

Και δσα άλλα συγγράμματα μνημονεύονται έν τῷ κειμένῳ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ζῆ ὅλως κατὰ φύσιν, παραδέχεται τὴν ὑπαρ-
εῖν καὶ μὴ ὑλικῶν ὄντων. Ἀλλὰ μέγα μέρος τῶν ἐγγραμμάτων εἶναι
πρὸ πάντων σήμερον δογματικοὶ ὕλισται. Ὀλίγοι πεπαιδευμένοι τὴν
σήμερον, κριτικῶς ἐρευνῶντες, αἴρονται ὑπεράνω τοῦ ὕλισμοῦ.

Ἐν τοῖς ἐξῆς θὰ προσπαθήσωμεν νὰ καταδείξωμεν τὴν μεγάλην
ἐκείνην ἀλήθειαν τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ.

Εἶναι τῷ ὄντι παράδοξον, ἀλλ' ἀληθές, ὅτι ἀφορμὴν τὸ πρῶτον
εἰς τὴν γένεσιν τῆς θεωρίας τοῦ ὕλισμοῦ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους
ἔδωκεν ἰδίᾳ ὁ γάλλος φιλόσοφος Καρτέσιος (1596—1650) καὶ ὁ ἄγγλος
Λώκιος. Τούτων δ' οὐδέτερος ἦτο ὑλόφρων. Ἐκ τῆς γνώμης τοῦ
Καρτεσίου, ὅτι τὰ ζῶα εἶναι κινούμενα μηχαναὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς
τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἔμψυχος, ὁρμώμενος ὁ Lametrie ἰσχυ-
ρίσθη ἐν τῷ συγγράμματι «L'homme machine» (1748) καὶ περὶ
τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι εἶναι ἐπίσης μηχανή. Βραδύτερον καὶ ἄλλοι τινές,
ἀλλ' ἰδίᾳ ὁ Holbach καὶ ὁ P. Cabanis, διετύπωσαν ἀκριβέστερον καὶ
λεπτομερέστερον τὸν δημῶδη ὕλισμόν, ὅστις ἐπεκράτει ἐν Γαλλίᾳ καὶ
ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὴν 18ην ἑκατονταετηρίδα.

Ὁ δὲ Ἰωάννης Λώκιος (1632—1704) ἐπ' εὐκαιρίας ἔλεγεν, ὅτι
οὐδέποτε ἴσως θὰ δυνηθῶμεν νὰ μάθωμεν, ἂν τυχὸν ὁ Θεὸς δυνάμει
τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ ἔδωκεν εἰς ὑλικά τινα συστήματα τὴν δύ-
ναμιν τοῦ νοεῖν καὶ βούλεσθαι.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη παρέχει ἀφορμὴν εἰς ὕλιστικά συμπεράσματα.
Εἶναι δηλαδή δυνατὸν νὰ σκεφθῆ τις, ὅτι ἴσως καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι
ὕλικόν σύστημα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς ἔδωκε τὴν δύναμιν τοῦ νοεῖν
καὶ βούλεσθαι.

Ἐν Γερμανίᾳ ἡ θεωρία τοῦ ὕλισμοῦ ἀνεπτύχθη βραδύτερον.
Μετὰ τὸν κυριώτερον αὐτοῦ ἐκπρόσωπον κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς
19ης ἐκ., τὸν Feuerbach (1804—1872), ἀναφαίνονται περὶ τὸ μέ-
σον αὐτῆς θερμότατοι τοῦ ὕλισμοῦ ὄπαδοί, μέγιστον ἐπιδράσαντες
ἐπὶ τῆς διανοήσεως ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμένης, οἱ: C. Vogt, ὁ Mo-

leschot, E. Wagner, ὁ πολὺ γνωστότερος τούτων Büchner καὶ ἄλλοι. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους διὰ τοῦ Marx καὶ Engels ἀναπτύσσεται καὶ ἡ ὑλόφρων ἀντίληψις τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐν γένει, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέρρευσαν πάντα σχεδὸν τὰ νῦν ὑπάρχοντα ἐπίσημα εἶδη τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Καθ' ὅλον τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς 19ης ἐκ. καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 20ῆς ἐξηκολούθησεν ὑπὸ μορφᾶς ποικίλας νὰ ἐξαπλώνεται ταχέως ὁ γαλλοαγγλικὸς ἐκείνος, μάλιστα δὲ ὁ βραδύτερον αὐτοῦ ἀναπτυχθεὶς γερμανικὸς ὕλισμός. Εἰς τοῦτο δὲ σφόδρα συνετέλεσεν ὁ γερμανὸς βιολόγος Ἐρνέστος Χαϊκκελ. Τὸ βιβλίον τούτου «Τὰ αἰνίγματα τοῦ κόσμου» ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον τὸ 1899 ἐπωλήθη μέχρι τοῦ 1920 εἰς 400.000 ἀντίτυπα. Μετὰ τὸ 1920 οὐδεμίαν ἐγένενο ἐκδοσιν. Μετεφράσθη δὲ εἰς πλείστας γλώσσας. Ἄλλὰ καὶ σήμερον, ὡς εἰπομέν, ἡ θεωρία τοῦ ὕλισμοῦ εἶναι ἡ κατέχουσα τὴν διάνοιαν τῶν πλείστων ἐκ τῶν μὴ αὐστηρῶς ἀσχολουμένων περὶ τὰ γενικώτερα προβλήματα, ἐνῶ, ὡς θὰ δείξωμεν ἐν τοῖς ἐξῆς, αὕτη σήμερον εἶναι ἐκβεβλημένη ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ἐγκύρων θεωριῶν ὑπὸ τῆς κατ' αὐστηρὰν ἐπιστημονικὴν μέθοδον ἐρευνώσης φιλοσοφίας.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΥΛΙΣΜΟΥ

Ἄλλά, πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ κύριον ἡμῶν ζήτημα, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβέστερον τὴν ἔννοιαν τοῦ νεωτέρου ὑλισμοῦ. Διότι οὕτω θέλομεν κατανοήσει εὐχερέστερον, ἐκ τίνων ἐπιστημῶν κυρίως ὠρμήθη τὸ πρῶτον οὗτος, τίνες κατόπιν προσεπάθησαν νὰ συμπληρώσουν καὶ νὰ στηρίξουν αὐτὸν στερρότερον, ὡς γενικὴν θεωρίαν καὶ τελευταῖον, πῶς αἱ τελευταῖαι αὗται, αὐτοτελεῖς ἐπιστῆμαι γενόμεναι, διέσεισαν καὶ κατέρριψαν αὐτόν.

Ἡ λέξις «ὑλισμός» κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἀκραιφνῶς ἐπιστημονικῶς (οὐχὶ μεταφυσικῶς) νοουμένη σημαίνει τὰ ἑξῆς: Ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ καλουμένη φύσις, ὡς εἶναι αὕτη ἀντιληπτὴ διὰ τῶν αἰσθήσεων, εἴτε δαλαδῆ ἀπλοῦν φαινόμενον ὡς ἀποδέχονται οἱ νεοκαντῖκοι, οἱ καλούμενοι θετικοὶ φιλόσοφοι καὶ ἄλλοι, εἴτε αὕτη αὕτη ἡ πραγματικότης, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ ὤμος ὑλισμός, πάντως ἀφετηρία αὐτῆς εἶναι μία καὶ μόνη ἐσχάτη ἀρχή, ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῶν ὑλικῶν μορίων, ἐκ τῆς κινήσεως δὲ ταύτης προέρχεται πᾶσα γένεσις καὶ μεταβολή. Ἄπαντα δηλαδή τὰ ποικιλώτατα φαινόμενα τοῦ κόσμου πρέπει νὰ ἀνάγονται εἰς κινήτὸν τι ἐν τῷ χώρῳ, εἰς τὴν σταθεράν, ἀμεταβλήτους ἔχουσαν ἰδιότητα καὶ κατὰ τὸ ποσὸν ἀμετάβλητον ὕλην. Ἐκ τῶν κινήσεων ταύτης, ὑφ' οἷανδῆποτε μορφήν καὶ ἂν νοῆται, προέρχονται ἅπαντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ φαινόμενα. Τοὺς δὲ νόμους τῶν κινήσεων τούτων ἐρευνᾷ ἡ «Μηχανική». Πάντες δὲ οἱ φυσικοὶ, καθ' οἷονδῆποτε τρόπον καὶ ἂν νοοῦν τὴν «Μηχανικὴν» αὐτῶν, συμφωνοῦν ἐν τούτῳ, ὅτι πᾶσαι αἱ μέλλουσαι καταστάσεις ὑλικοῦ τίνος συστήματος δύνανται νὰ παράγονται καὶ νὰ προορῶνται ἐκ τῆς νῦν αὐτοῦ καταστάσεως, ἐὰν γινώσκωμεν: α) Τὰς νῦν θέσεις πάντων τῶν μερῶν τοῦ ὅλου συστήματος, β) τὰς ταχύτητας ἐνὸς ἐκάστου στοιχείου καὶ γ) τὸν νόμον τῆς ἀλληλεπιδράσεως αὐτῶν. Πάντα τὰ γεγονότα τῆς φύσεως εἶναι τὸ γεωμετρικὸν ἄθροισμα πασῶν τῶν ἐπὶ μέρους κινήσεων καὶ δυνάμεων τῶν ὑλικῶν στοιχείων. Ἀπλούστατα

καὶ σαφέστατα διασαφεῖται τοῦτο διὰ τῆς προτάσεως τοῦ «παραλληλογράμμου τῶν δυνάμεων». Πῶς δὲ νοοῦνται τὰ ἔσχατα τῆς ὕλης μέρη εἶναι ἀδιάφορον ἐν σχέσει πρὸς τὸ σπουδαιότατον τῆς μηχανικῆς διδάγμα, δηλαδή τὸ περὶ τοιαύτης ἀλληλεπιδράσεως αὐτῶν, ὥστε νὰ προκύπτῃ ἐξ αὐτῶν ὡς συνιστωσῶν ἡ συνισταμένη. Κατὰ τὴν μηχανικὴν θεωρίαν πᾶν τὸ συμβαῖνον συμβαίνει ἐξ ὀλοκλήρου ἐν τῷ χώρῳ. Προέρχεται δὲ ἐκ τῆς διάτάξεως τῶν ἐν τῷ χώρῳ οἰονεὶ πραγμάτων, εἴτε ἄτομα, εἴτε μικρὰ ποσὰ ἐνεργείας (quantita) καλοῦνται ταῦτα. Ὡς γνωστόν, ὁ γενικὸς νόμος τῆς μηχανικῆς ἐκφράζεται διὰ τοῦ τύπου: $F = K \cdot \frac{m_1 \cdot m_2}{r^2}$. Ὀνομάζεται δὲ οὗτος νόμος τοῦ Νεύτωνος ἢ νόμος τῆς παγκοσμίου ἑλξεως¹. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἡ ὕλη ἔλκει τὴν ὕλην κατ' ἐὐθεῖν λόγον τῶν μαζῶν καὶ κατ' ἀντίστροφον λόγον τῶν τετραγώνων τῶν ἀποστάσεων αὐτῶν.

Τὰ λεχθέντα ταῦτα εἶναι σύνοψις τῶν κυρίων διδαγμάτων τῆς μηχανικῆς, ἡ ὁποία ἀνεπτύχθη κατὰ τὸν ἀξιοθαυμαστότατον τρόπον ἀπὸ τοῦ Γαλιλαίου καὶ ἐφεξῆς ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις.

Ἡ μηχανικὴ δὲ αὕτη, τῆς ὁποίας τὸ κῦρος λαμπρότατα κατεδείχθη ἐν τῇ ἐρευνῶσιν τὴν ἄβιον ὕλην Φυσικῇ, ἔχει κατακτήσει ἐπὶ μακρόν, μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 20ῆς ἑκατ. περίπου, καὶ τὴν βιολογίαν καὶ τὴν ψυχολογίαν, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐν γένει, πλὴν ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων.

Ἡ κληθεῖσα συνειρμικὴ ψυχολογία², ἀρχὰς τῆς ὁποίας ἀνευρίσκομεν παρὰ Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλει, τὴν ὁποίαν ὁμοίως κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀνέπτυξαν ἰδίᾳ οἱ Ἄγγλοι φιλόσοφοι τῆς 18 ἑκατ. (Hartley, Hume, Locke, Mill καὶ ἄλλοι), οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ μεταφορὰ τῆς μηχανικῆς, ἣτις ἀνεπτύχθη ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις, εἰς τὴν ψυχολογίαν χάριν τῆς ἐρμηνείας τῶν ψυχικῶν φαινομένων. Κατὰ τὴν συνειρμικὴν ψυχολογίαν τὰ ψυχικὰ φαινόμενα συνείρονται, δηλαδή συνδέονται κατὰ νόμους ὁμοίους πρὸς τοὺς διέποντας τὰ φαινόμενα τοῦ ἀνοργάνου κόσμου, καὶ δὴ εἰδικῶς πρὸς τοὺς νόμους τῆς βαρύτητος. Ἡ ψυχολογία ὀφείλει π. χ. κατὰ τὸν Ἐρβαρτον, ὅστις ἀνήκει εἰς τοὺς συνειρμικούς, νὰ ἐπεξεργασθῇ Στατικὴν καὶ Μηχανι-

1. Περὶ τούτων ἴδε τὰ βιβλία ἡμῶν α) «Περὶ τῆς βουλήσεως» 1940 καὶ β) «Διάνοια, ἐπιστήμη καὶ ἠθικὴ προκοπή», 1944 σελ. 16, 95 καὶ ἐξῆς.

2. Σύντομον, ἀλλὰ σαφῆ ἐκθεσιν τῶν κατ' αὐτὴν ἴδε ἐν Th. Eisenhans, Lehrbuch der Psychologie. Ἐκδ. 2α 1920 σ. 176—187. καὶ ἐν τῇ Ψυχολογίᾳ Θεοφ. Βορέα.

κὴν τῶν παραστάσεων, ἐκ τῶν ὁποίων, ὡς γνωστόν, κατ' αὐτὸν παράγεται ὁλος ὁ ψυχικὸς βίος. Ἀφετηρία δὲ τῆς Μηχανικῆς καὶ Στατικῆς ταύτης εἶναι ἡ Μαθηματικὴ. Τοιαύτην στατικὴν καὶ μηχανικὴν τῶν παραστάσεων ἀνέπτυξε π. χ. ὁ Ἐρβάρτος καὶ οἱ ὄπαδοί αὐτοῦ λεπτομερῆ. Ἀλλὰ καὶ σήμερον, παρὰ πολλοῖς, ἡ ψυχολογία στηρίζεται ἐπὶ τῆς μηχανικῆς ταύτης ἐκδοχῆς τῶν ψυχικῶν γεγονότων, ὡς εὐκόλως κατανοεῖται ἐκ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν καταλαμβάνουν ἐν τοῖς ψυχολογικοῖς βιβλίοις οἱ καλούμενοι νόμοι τοῦ συνειρμοῦ τῶν παραστάσεων.

Καίτοι ὅμως οἱ ὄπαδοί τῆς συνειρμικῆς ψυχολογίας, ἐπειδὴ ἐρμηνεύουν μηχανικῶς ἅπαντα ἐν γένει τὰ ἐν τῷ κόσμῳ συμβαίοντα (καὶ τὰ ψυχικὰ δηλαδὴ γεγονότα), δύνανται νὰ κληθῶν κατὰ τὸ μὴ μεταφυσικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας ὑλισταί, μ' ὅλα ταῦτα μεταφυσικῶς πολλοὶ ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι ὑλισταί.

Διότι κατ' ἀρχὰς ἡ μηχανικὴ τῶν πάντων ἐρμηνεία δὲν διέκειτο δυσμενῶς πρὸς ἰδεοκρατικὴν μεταφυσικὴν καὶ πρὸς τὴν θρησκείαν. Βραδύτερον ὅμως οἱ πλείστοι τῶν ἀσπαζομένων τὴν μηχανικὴν τῶν πάντων ἐρμηνείαν εἶναι καὶ μεταφυσικῶς ὑλισταί καὶ δὴ δογματικοὶ ὑλισταί.

Καθ' ἃ εἵπομεν ἀνωτέρω, ἡ μηχανικὴ θεωρία, ἣτις ἐξεπήγασεν ἐκ τῆς κατ' αὐστηρὰς μαθηματικᾶς μεθόδους λίαν ἐπιτυχῶς ἐρευνώσεως θεωρητικῆς φυσικῆς, μετηνέχθη καὶ εἰς τὴν βιολογίαν, ἣτις ἤσκησε τόσον μεγάλην ἐπιρροήν, ὥστε δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι δι' αὐτῆς κυρίως κατέκτησε τὴν φιλοσοφίαν ἐν γένει κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τῆς 19ης ἑκατοντ. Ἡ δαρβίνειος θεωρία εἶναι ἐν τῇ βιολογίᾳ ἐκπρόσωπος τῆς μηχανικῆς τῶν φαινομένων ἐρμηνείας. Εἶναι δὲ αὕτη, ὡς γνωστόν, παντάπασιν ὑλόφρων. Ὅχι μόνον δὲ πολλοὶ τῶν δαρβινικῶν ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοί, οἵτινες ὠρμήθησαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν φιλοσοφίαν οὐχὶ ἐκ τῆς βιολογίας, λίαν εὐχαρίστως ἠσπάσθησαν τὴν δαρβίνειον θεωρίαν, ἵνα βιολογικῶς ἢ, μὲ ἄλλας λέξεις, ἵνα καὶ κατὰ τὰ συμβαίοντα ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἐνοργάνων ὄντων συμπληρώσουν καὶ στηρίξουν ἔτι μᾶλλον τὴν γενικὴν περὶ τοῦ κόσμου θεωρίαν των. Εἶναι γνωστότατον, ὅτι ἀπὸ τῶν τελευταίων δεκαετιῶν τῆς 19ης ἑκατ. καὶ ἐφεξῆς ἡ δαρβίνειος θεωρία ἐθεωροῦτο ἐν τῶν σπουδαιότατων, ἂν μὴ τὸ πάντων σπουδαιότατον, ἔρρισμα καὶ τοῦ μεταφυσικοῦ ὑλισμοῦ ἐν γένει καὶ τῆς ἀθεΐας ἰδιαιτέρως.

Ἄλλ' ἐνταῦθα ἀναγκαῖον εἶναι νὰ παρεμβάλωμεν σημαντικὴν τινα παρατήρησιν περὶ τῆς φήμης τοῦ Κ. Δαρβίνου, ὀφειλομένην,

καθ' ἃ ἡμεῖς γινώσκομεν, εἰς τὸν Driesch. Ἡ δαρβίνειος θεωρία δηλαδή, ὡς λέγει ὁ Driesch, κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ δογματικώτατον αὐτῆς μέρος δὲν εἶναι θεωρία αὐτοῦ τούτου τοῦ Δαρβίνου.

Ὁ Δαρβίνος ἦτο λίαν ἐπιφυλακτικὸς ἐκεῖ, ὅπου τὰ γεγονότα δὲν ἐπέτρεπον εἰς αὐτὸν νὰ εἴπῃ γνώμην κατηγορηματικὴν. Περὶ τῆς πρώτης πηγῆς λ. χ. τῆς ζωῆς καὶ περὶ τῆς κυρίας φύσεως αὐτῆς οὗτος οὐδεμίαν σαφῆ εἶπε γνώμην. Γνήσιος ὢν ἐπιστήμων, ἀφῆκεν ἄνευ ρητῆς ἀποκρίσεως πολλὰ ζητήματα, εἰς τὰ ὅποια αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐρευναι τῆς ἐποχῆς τοῦ οὐδεμίαν ἐπέτρεπον σαφῆ ἀπόκρισιν. Ἄλλ' οἱ δαρβινικοὶ ὄχι μόνον διστακτικοὶ περὶ πολλὰ δὲν εἶναι, εἰ καὶ αἱ γνώσεις των εἶναι ἀνεπαρκεῖς, ἀλλὰ πολλάκις καὶ κατάδηλα γεγονότα παραβλέπουσιν, ἵνα μετ' ἀλόγου φανατισμοῦ διασώσουν τὴν θεωρίαν των.

Οὐδεμίαν ἄλλην θεωρίαν κατὰ τὴν παρελθούσαν ἔκατ. καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρουσίας ὑπῆρξε τόσοσιν δογματικῆ, ὅσων ἡ δαρβίνειος. Εὐστόχως δὲ ἀποκαλεῖ αὐτὴν ὁ ἐπιφανὴς βιολόγος, καθηγητῆς τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Ἀμβούργου καὶ διευθυντῆς τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐρευνῶν τοῦ περιβάλλοντος, βαρῶνος Uexküll¹ μᾶλλον θρησκείαν παρά ἐπιστήμην.

Ἡ θεωρία αὕτη κατ' αὐτὸν εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τῆς βουλήσεως νὰ ἐκβληθῇ πάση φύσει ἐκ τῆς φύσεως ἡ κατὰ σχέδιον βαίνουσα ἐνέργεια.

Ἐὰν δὲ ἡ δαρβίνειος θεωρία καὶ ἡ τοῦ συνειρομοῦ (καὶ ἡ μετ' αὐτοῦ συνημμένη θεωρία τοῦ ψυχομηχανικοῦ παραλληλισμοῦ) οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἐπέκτασις τῆς μηχανικῆς εἰς πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ συμβαινόντα καὶ θεμελιώνουν οὕτω εὐρύτερον τὸν ὕλισμόν, συνάγεται, ὅτι, ἐὰν τις κατορθώσῃ νὰ καταρρίψῃ ταύτας, καταρρίπτει συγχρόνως τὸν τε καθαρῶς ἐπιστημονικὸν καὶ τὸν μεταφυσικὸν ὕλισμόν. Τούτου δὲ δὲ γενομένου, κατ' ἀνάγκην λογικὴν ἀποβαίνει ἔγκυρος ἡ κατ' ἀντίφασιν ἀντικειμενικὴ θεωρία, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν ἐν τῷ κόσμῳ

1. Ὁ κυρίως διὰ τοῦ διτόμου συγγράμματος «Die Grundlagen des 19ten Jahrhunderts» λίαν γνωστὸς γενόμενος Ἕλληνας τὴν καταγωγὴν (ἐγεννήθη ἐν Portsmouth), ἀλλ' ἐν Βιέννῃ καὶ ἐν Μονάχῳ δρῶσας, ἰδιαιτέρως δὲ περὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ πολιτισμοῦ εὐδοκίμησας Houston Stewart Chamberlain λέγει περὶ τοῦ Jacob von Uexküll (ἡ περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου ἐπιστημονικὴ ἀντίληψις τοῦ ὁποίου ἀποκαλεῖται ἕνεκα τῆς ὀξείας ἀντιθέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν μηχανικὴν «κοπερνίκειας», δηλαδή τόσοσιν ὀρθὴ καὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν μέχρι πρὸ ὀλίγου κρατούσαν, ὅσων ἦτο καὶ ἡ τοῦ Κοπερνίκου πρὸς τὴν πρὸ αὐτοῦ περὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων θεωρίαν) τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ Φύσις ἂν ἤθελεν ἐρωτηθῆ μεγαλοφυῶς, παρευθὺς ἀποκρίνεται μεγαλοφυῶς».

φαινόμενα, τὰ ὅποια δὲν δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν ἀπλῶς κατὰ τοὺς νόμους τῆς Μηχανικῆς.

Τὰ φαινόμενα δὲ ταῦτα εἶναι τὰ περὶ τὰ ἔμβια ὄντα συντελούμενα, ἅτινα μόνον διὰ τῆς ρυθμιστικῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τινὸς παράγοντος εἶναι δυνατόν νὰ ἐρμηνευθοῦν. Ἡ διδασκαλία αὕτη φέρει τὸ ὄνομα «Διδασκαλία περὶ τῆς ζωτικῆς ἀρχῆς» (Vitalismus).

Ἡ ἀναίρεσις τῆς δαρβινείου θεωρίας καὶ τῆς ψυχολογικῆς θεωρίας περὶ συνειρμοῦ, αὐστηρῶς περιοριζομένη ἐντὸς τῶν ὁρίων, ἅτινα διαγράφει ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρμηνείας τῆς ἀκραιφνοῦς ἐμπειρίας, ἄνευ δηλαδὴ εἰσόδου τινὸς εἰς τὴν μεταφυσικὴν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἀπόδειξις τοῦ κύρους τῆς θεωρίας περὶ ζωτικῆς ἀρχῆς, ἥτις, ὡς εἰκός, ὡσαύτως θὰ παραμείνῃ κατ' ἀρχάς, παρὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς μεταφυσικὴν σημασίαν, ἀπηλλαγμένη μεταφυσικοῦ τινος τόνου εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς παρούσης πραγματείας.

Ἀρχόμεθα δὲ ἀπὸ τῆς ἀναιρέσεως τῆς δαρβινείου θεωρίας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006